

Др Ристо Фотов,

Др Зоран Панов

ЗНАЕЊЕТО КАКО НАЈВАЖЕН ПРЕТПРИЕМАЧКИ РЕСУРС

Abstract

Nowadays, it is really not necessary to elaborate why the modern time is all about knowledge. It is very important that entrepreneurs are aware that investment in knowledge is the smartest and most profitable investment, and therefore knowledge is the most noble property with an infinite potential of growth.

As the famous Japanese theorist Ikujiro Nonaka said: "In an economy, in which only uncertainty is certain, the only reliable source of market competitive advantage is knowledge."

Why is knowledge the most important entrepreneurial resource?

Knowledge acquisition is a complex process of collecting various facts and data for an unknown phenomenon, its selection and analysis, generating information and its transformation into knowledge that can later on be the basis for creating new ideas, visions, and coming to new solutions.

Knowledge Management becomes a tool and a mode for increasing labor productivity at all levels: the individual, which can be valorized through the members of the organization, the level of society as a whole, and finally, even the overall level of humanity.

KEY WORDS: knowledge, know-how, investment, entrepreneurship, productivity

Во последните два века како најважни фактори на производство во економската наука и теорија беа работната сила, земјата и капиталот. Знаењето, образованието и интелектуалниот капитал беа третирали како егзогени променливи кои беа надвор од самиот систем. Во поново време некои економисти

(Ромер (1986), Лукас (1988) Баро и др.)), наметнаа нов модел во кој го вклучуваат знаењето (или технологијата) како нераздвоен дел од економијата со кој се настојува да се објасни причината за долгорочниот раст со кој традиционалните економски модели, на тој план, се соочуваа со потешкотии. Овие економисти сугерираат дека знаењето станува четвртиот фактор на производството во водечките индустриски економии. Карактеристиките на оваа теорија на ендогени раст се состојат во следното: Прво, знаењето претставува базичната форма на капитал. Отука, економскиот раст е управуван од страна на акумулацијата на знаење. Второ, новите технолошки достигнувања можат да придонесат за создавање на технички основи за понатамошни иновации, кои играат особено клучна движечка улога во економскиот раст. Трето, технологијата може да придонесе за подобрување на враќање на инвестицијата до степен до кој не може да се остварат само со труд и материјалните ресурси, кои доведува до зголемување на маргинална стапка на повраток за технолошки инвестиции. И конечно, спротивно на традиционалната економија, инвестирањето и технологијата заедно, едно со друго, стануваат повеќе вредни, што доведува до зголемување на стапката на раст на една земја на потрајна основа. Економијата базирана на знаење е онаа во која горенаведените карактеристики стануваат појасни. Терминот "економија базирана на знаење" е резултат на целосно признавање на улогата на знаење во економскиот раст. Во економија базирана на знаење, создавањето и експлоатација на знаење имаат доминантна улога во креирањето на богатството. Многу напредни држави, како што се САД и земјите на ОЕЦД се повеќе нагласено зависни од употребата на знаење од кога било порано. Производството и вработеноста се шири најбрзо во високо-технолошки индустрии како компјутери, електроника и информатичка технологија. Знаењето во интензивно услужните индустрии како што се образованието, комуникациите и финансиски услуги се зголемува многу и побрзо, како и во оние земји кои имаат искусено дека учеството на високо-технолошки сектор во БДП придонесе да се зголеми БДП за повеќе од двојно во изминатата деценија. Може со сигурност да се каже дека глобализација како феномен и незапирлива тенденција во светската економија е олеснета од страна на знаењето и технологијата, но притоа треба да се има предвид дека и самата глобализацијата служи како катализатор и главен двигател за развој на новата економија базирана на знаење. Конкуренцијата е поттикната од зголемување на големината на пазарот што се отвора од страна на глобализацијата.

Знаењето, се разбира, човечкиот мозок, а не рацете, стана најбитен елемент за раст и развој на претпријатието. Во тој контекст, способноста на

вработените кои развиваат нови идеи¹, создаваат вредност и го иновираат работењето на претпријатието, стануваат клучен имот на новата економија. Во новата економија физичката присутност престанува да претставува важен момент и се издигнува една единствена глобална економија, каде сите можат да продаваат на планетата, но едновременно и да купуваат. Современиот контекст на бизнисот бара редизајнирање во пристапот на употребата на инпути во процесот на создавањето на добра и услуги, односно во производствените активности на пазарно успешните фирми.

Според Тисен, Андресен и Дебре (4, стр. 109), сметаат дека живееме во период на транзиција- транзиција од последните денови од индустриската револуција стремејќи се спрема првите денови на економијата на знаење. Тоа значи дека се наоѓаме во време на поместување од автоматизирано движење спрема автоматизирано знаење. Секторот услуги станува главна точка кон која е насочено нашето внимание. Видливо е дека вработувањето во нив (услугите) расте, наспроти во другите области каде опаѓа. Ако го земеме предвид овој факт во таков случај прашањето на примена на корпоративното претприемништво уште повеќе добива на значење.

Со право може да се каже дека новата економска стварност (глобализацијата, технолошката револуција, информирани потрошувачи, новата деловна логика која инкорпорира и препознава бизнис базиран на знаење, можности и создавање на вредности, фокусирање на клиентите, флексибилност на организацијата, мултифункционални тимови, win-win ситуација) бара и вклучува нови индикатори на деловниот успех (додадена вредност, ефикасност во создавање на вредности, нематеријални индикатори) како и вклучување на нови алатки во мерњето на успехот (VAIC, VA Scorecard, Balanced Score Card, Percsonal IC Assesment). За сето тоа да се задоволува потребно е да се акцептираат барањата на современиот концепт на бизнисот која дефинитивно ја напушта остварување на деловна ефикасност врз основа на композицијата на старата економија, која ги инкорпорира: мануелниот физички труд (механика); сила (физика) и управување со материјалните добра, отстапувајќи и место на т.н. нова економија која е фокусирана на економија на знаење кое создава вредност а тоа е интелектуалниот труд. Несомнено, дека новата економија базира на: знаење (што, како, кога и кој); на идеи и можности; и на управување со нематеријални добра, што значи дека таа во центарот на внимание ги става и гледа луѓето- човекот како клучен носител на економија на знаење.

¹) “Постои една работа која е појака од сите оружја на светот, а тоа е идејата чие време доаѓа” (В и к т о р И г о).

Според Пол Ромер (Paul Romer), творецот на новата теорија на раст, или ендогена теорија на растот, чиј главен придонес се состои во конструкција на модел со кој се истакнува пресудната улога на знаењето и идејата во економскиот раст, зборува дека економскиот раст произлегува од внатрешноста на системот, било да станува збор за држава или претпријатие.

Ромер (Romer) во својот труд “Increasing Returns and Long Run Growth” објавен во 1986 година предлага модел според кој за економски раст, пред се, е потребна акумулација на знаење на сите нивоа. Ромер (Romer) својот модел го базира на поделба на светот на два дела: физички објекти и идеи. Ако се проследи Ромер (Romer), во објекти се вклучуваат се што е околу нас, од големи фабрики до атомот на јаглен и кислород. Кога се зборува за објектите, тие се оскудни и подложни на законот на опаѓачките приходи. Тие не можат да генерираат економски раст, наспроти знаењето и идеите кои можат тоа да го направат, поради самиот факт што никогаш тие не се оскудни. Човечките суштества, вели Ромер (Romer), поседуваат речиси бескраен капацитет за реконфигурирање на физичките објекти, креирање на нови рецепти за нивна употреба.

Во својот труд “Endogenous Technological Change” од 1990 година Ромер (Romer) како составни делови на својот модел на ендеген раст наведува четири основни инпути:

1. Капитал – мерен во единици на потрошни добра,
2. Труд – вештини со кои располага здравото човечко тело,
3. Човечки капитал – кој опфаќа активности, како на пример формална едукација и тренинг на вработените,
4. Индекс на нивото на технологијата.

Ромер доаѓа до заклучок, според кој, ако државите сакаат да го поттикнат економскиот раст, нивните економски политики морат:

1. да ги охрабрат вложувањата и развојот на нови идеи, а не вложување и акумулација на физички капитал, и
2. да ја субвенционираат акумулацијата на вкупниот човечки капитал на ниво на државата.

Придонесот на Ромер (Romer) се состои во докажувањето дека движечки фактор на економскиот раст не се, на пример, владините мерки, туку конкуренцијата која се води помеѓу претпријатијата. И, што е уште поважно, тие

претпријатија се натпреваруваат преку своите иновации, кои според Ромер (Romer) претставуваат “мали, но вредни, од човек создадени подобрувања на сите организациски нивоа”.

Мошне битно запазување и укажување на Ромер (Romer) е во фактот што иновациите мора да бидат создавани внатре во претпријатието. Ова заради тоа што иновациите создадени и добиени од окружувањето претставуваат јавни добра т.е. тие се расположливи и за конкурентите, бидејќи, ако сите претпријатија во индустрискиот сектор можат да ги употребуваат истите иновации, тогаш едно претпријатие нема да стекне конкурентска предност.

Несомнено клучот на Ромеровиот модел на раст, претставува адекватната залиха на човечкиот капитал. Поврзувајќи ги дотогаш познатите анализи и теории на човечкиот капитал со идеите и иновациите кои тој човечки капитал мора да ги произведува, Ромер (Romer) според многумина се смета за основач на новото подрачје на истражување – концепциите на интелектуален капитал². Во основа е знаењето на човекот.

Според новата теорија на раст моделот на економија на занење се разликува од моделот на традиционалното стопанство особено по следните карактеристики:

а) за разлика од традиционалното поимање на економијата, која се перцепира како економисување со ретките ресурси, овој нов економски концепт базиран на економија на знаење, повеќе го карактеризира феноменот на изобилство, бидејќи за разлика од материјалните ресурси кои се ограничени, за информациите и знаењето, е карактеристично, што заеднички се користат и зголемуваат;

б) современиот свет го карактеризираат производство на информации кое е во полн замав, и посебно може да се нагласи дека проблемот во меѓувреме не е во недостаток, туку во вишок на информации, што подразбира вклучување на селективен пристап во нивно користење. Тоа значи дека токму на таа точка започнува управување со знаењето како ресурс ;

в) човечкиот капитал и неговата компетентност претставуваат најзначајната основа на економијата на знаење;

г) во услови на глобализација знаењето забрзано се шири;

²) Pirjo Stahle и Mairi Grönroos, фински експерти на подрачјето на интелектуален капитал, во својата книга под наслов “Dynamic Intellectual Capital - Knowledge Management in Theory and Practice” (2001.) истакнуваат дека концепцијата за интелектуалниот капитал цврсто се базира на Модерната теорија на натпревар, наречена Нова теорија на раст.

д) законите, бариерите и даноците кај економијата на знаење, може да се каже, дека тешко се применливи врз национална основа, од причини што знаењето оди кон точките каде побарувачката за знаењето е највисока, а бариерите најниски;

ѓ) вреднувањето и оценувањето на знаењето во значителна мера зависи од дадениот контекст, од причини што во различни институционални окружувања и на различни нивоа на развој истите носат различни приноси;

е) производите со голем инпут на предметно знаење донесува исклучително висока заработувачка, поради фактот што содржи додадена вредност за корисниците, која ја надминува таа, кај производите со материјални ресурси.

Современици сме на се поприсутното мислење и реланост за економија базирана врз знаење, во која знаењето и образованието стануваат клучен фактор за стекнување и одржување конкурентски предности преку извоз на стоки и услуги во кои е вградено знаењето, но и непосредно, преку извоз на знаење и образование.

Често за економијата базирана врз знаење се користи и терминот нова економија или информатичка Е- економија. Знаењето претставува база на интелектуалниот капитал на компанијата. Во дефинирањето на тоа што се може да се подведе под знаење, треба да се направат некои дополнителни објаснувања. Имено, дали знаењето претставува збир на информации или податоци или и едно и друго заедно. Треба да се нагласи дека знаењето во себе вклучува и информации и податоци кои имаат вредност во интеракција со човечкиот капитал. Всушност се работи за способност на луѓето да ги користат информациите во решавањето на комплексни проблеми со цел прилагодување на промените. Оттука знаењето е поединечна способност која се користи во совладување на непознатото. Тоа може да се класифицира на две категории, и тоа: експлицитно (изразено) знаење (SC) и индивидуално, имплицитно (скриено) знаење (HC).

Знаењето е основа за иновациите кои пак се сметаат за т.н. супер звезди на претприемништвото.³ Токму иновациите кои базираат на знаење и кои успеваат на пазарот, донесуваат најголем профит. Знаењето претставува најважниот ресурс на претприемништвото. Зошто знаењето претставува најважниот претприемнички ресурс? Секако, дека на процесот на стекнување на нови сознанија и знаења подразбира сложена процедура на прибирање на различни

³ Doc. dr Dragan Lajović, и mr Vladimir Vulić: TEHNOLOGIJA I INOVACIJE, Економски факултет Подгорица, 2010 година, стр.93,

факти и податоци за некоја недоволно позната појава, за нејзино селектирање и анализа, за генерирање на информација и нејзино трансформирање во знаење, која може да послужи како база за создавање на нови идеи, визии, односно доаѓање до нови решенија. Од особена важност претставува сознанието за потребата претпримачите да осознаат дека вложувањето во знаење претставува и највнoсното вложување, т.е. дека знаењето претставува вложување во најплеменит имот кој има неограничен потенцијал на раст.

Имајќи го предвид значењето на знаењето во зголемувањето на производните и конкурентските потенцијали на претпријатието, од особена важност претставуваат следните прашања:

- Кои информации се потребни ("know what"),
- Да се знае како информациите треба да се обработуваат ("know how"),
- Да се знае зошто поделни информации се потребни ("know why"),
- Да се знае каде поделни информации можат да се најдат ("know where"),
- Да се знае кога поделни информации се потребни ("know when").

Знаењето првенствено може да се опише како нешто што едновременно значи и податоци и информации податливи и значајни. Знаењето може да се класифицира во различни видови кои се неопходни за да се разберат принципите на економијата базирана врз знаење. Знаење може да се пројави и во варијанти како што се: знаеме од што знаат-зошто, знае-како и знае-кој.

Знаењето е многу поширок концепт од информациите кои се обично поврзани со "знаење-таа" и "знаење-зошто" компоненти на знаење. Овие се експлицитни знаења кои можат да се изразат преку јазикот. Отука, експлицитните знаења е релативно лесно да се кодифицираат и пренесат на други лица.

Заклучни согледувања

Економијата на претприемништвото несомнено претставува реалност во глобалната економија, каде катадневно бројот на конкурентите се зголемува. Националното стопанство, кое го подржува претприемачкиот дух, создава услови за зголемување на продуктивноста по пат на инвестирање во индивидуалните способности на поединците во општеството, како и во скеоја фирма, без оглед на видот на организацијата и карактерот на сопственоста.

Основна задача на современа организација претставува одговорност спрема продуктивноста, пред се, знаењето, а тоа е основниот предуслов за унапредување на квалитетот во работењето на фирмата и постигнување на пазарен успех. Прашањето на управување со знаење претставува сеопфатен пристап кон подобрување на конкурентна предност на претпријатието, која е различна од стариот стил на менаџмент, која што се фокусираше врз поединецот и неговата специјалност и способност. Знаењето да се управува не е нова алатка или концепт. Тоа претставува прилично нов начин на вршење на работите со цел производство врз основа на позитивен синергиски ефект преку споделување и пренесување на знаењето на фирмата која веќе го поседува. Потребно е да се нагласи дека, еден од, секако, најзначајните проблеми за економиите во транзиција, кои во значителна мера ги детерминира лошиот пазарен настап на претпријатијата на меѓународниот пазар, претставува **неадекватната употреба на знаењето**, пришто, се мисли, пред се, на знаења кои се неопходни за ефикасно управување со претпријатието. Во таа насока недостасува примена на менаџмент на техниката со која се подржува конкурентноста, иновативноста и флексибилноста, како и на интервентно зголемување на знаењата на вработените, особено на извршното раководство. Примената на концептот на **корпоративно претприемништво** во претпријатијата, особено на претпријатијата од земјите во транзиција, треба да овозможи **создавање услови за поуспешен пазарен настап** и за **постигнување на конкурентска способност на домашните претпријатија**. Во тој правец значаен и основен придвижувач на овие активности мора да биде знаењето. Зошто се смета дека знаењето е најважниот препримачки ресурс? Од причини што знаењето брзо застарува, а технологијата брзо се заманува (во земјите на ЕУ се проценува дека 80% од сите технологии ќе бидат заменети во наредниот период од 10 години), со што новите идеи, *визии за креативност и иновативност стануваат наважните компоненти на интелектуалниот капитал*. Со, речиси, информатизирањето на сите производствени и деловни процеси во целкиот тој проблем се внесува и нов факт, т.е. ресурс со неопходни сосема различни карактеристики во однос на класичните ресурси, а тоа е токму информацијата.

Литература:

1. J.C. Paye, "Policies for knowledge-based economy", OECD Observer, jan-juli 1996.
2. The new economy and beyond, urednik, D. Jansen, Edvard Elgar, 2007,
3. Lucas, Robert E. (1988): "On the Mechanics of Economic Development," – „За механиката на Економскиот Развој," Journal of Monetary Economics, 22, 3-42.
4. Mankiw, N. Gregory (1995): "The Growth of Nations," – „Растот на Нациите". Brookings Papers on Economic Activity, 1995(1), 275-326.
5. Rebelo, Sergio T. (1991): "Long-Run Policy Analysis and Long-Run Growth," – „Анализа на долготрајна политика и долготраен раст". Journal of Political Economy, 99(3), 500-521.
6. Drucker Peter, Moj pogled na menadžment, Adižes, Novi Sad, 2003.
7. Drucker Peter, Inovacije i preduzetništvo, PS Grmeč-Privredni Pregled, Beograd, 1996.
8. Drucker Peter, Upravljanje u novom društvu, Adižes, Novi Sad, 2005.
9. Tisen R., Andrisen D., Depre F.L., Dividenda znanja, Adižes, Novi Sad, 2006.
10. Porter Majkl, Konkurentska prednost, Asee, Novi Sad, 2007.
11. Measuring success in workforce, development programs, Simply Better, 2001., www.simplybetter.org.
12. Drucker Peter, Veština delotovrnog direktora, Adižes, Novi Sad, 2006.